

Tác động của tái định cư đến lối sống của thanh niên khu vực ven biển Huyện Bình Sơn, tỉnh Quảng Ngãi

Đinh Như Hoài

Viện Khoa học xã hội vùng Trung Bộ

Email liên hệ: phongqlkhvtb@gmail.com

Tóm tắt: Tái định cư phục vụ cho xây dựng khu kinh tế Dung Quất đã tác động đến lối sống của bộ phận thanh niên ven biển huyện Bình Sơn, tỉnh Quảng Ngãi. Dưới tác động của tái định cư, không gian địa lý và đối tượng lựa chọn hôn nhân của thanh niên đã có sự mở rộng. Đối với phụ nữ, họ tham gia nhiều hơn vào các hoạt động kinh tế, hoạt động xã hội. Thanh niên đã có tiếng nói, được lắng nghe và được tôn trọng trong gia đình cũng như cộng đồng. Bên cạnh đó, mối quan hệ ứng xử của cộng đồng với thanh niên được nhìn nhận cởi mở hơn, nhân văn hơn. Từ đó lối sống của thanh niên tại nơi tái định cư có nhiều thay đổi theo chiều hướng tích cực hơn so với nơi ở cũ. Lối sống mới vừa là cơ hội để thanh niên thích ứng, phát triển vừa là thách thức đối với một số giá trị truyền thống tốt đẹp. Chính vì thế, trong xây dựng, thực hiện các dự án tái định cư cần chú trọng hơn nữa các chính sách đối với thanh niên.

Từ khóa: Lối sống, thanh niên, tái định cư, khu kinh tế Dung Quất, Bình Sơn

Impacts of resettlement on youth lifestyles in the central coastal area: A case study from Binh Son district, Quang Ngai province

Abstract: Resettlement for the construction of Dung Quat economic zone has affected the lifestyle of the coastal youth in Binh Son district, Quang Ngai province. Under the impact of resettlement, the youth's geographical space and marriage options have expanded. For women, they participate more in economic and social activities. Young people have a voice, is heard and respected in the family and community. In addition, the behavioral relationship of the community towards youth is seen to be more open and humane. Since then, the lifestyle of young people in the new residence has changed much more positively than the old one. The new lifestyle is both an opportunity for young people to adapt, develop and be a challenge that can undermine good traditional values. Therefore, in building and implementing resettlement projects, it is necessary to pay more attention to youth policies.

Keywords: Lifestyle, youth, resettlement, Dung Quat economic zone

Ngày nhận bài: 10/10/2020

Ngày duyệt đăng: 20/10/2020

1. Đặt vấn đề

Công nghiệp hóa, đô thị hóa thường gắn liền với công tác thu hồi đất đai, giải tỏa, di dời và tái định cư đối để thực hiện các dự án đầu tư. Theo đó, quá trình tái định cư đã có những ảnh hưởng trực tiếp đến cuộc sống của người dân thuộc diện di dời. Theo đó, việc giải tỏa, di dời, tái định cư không đơn giản là đưa một bộ phận dân cư từ nơi này sang nơi khác mà còn liên quan đến nhiều vấn đề xã hội khác như phục hồi kinh tế, việc làm, giáo dục, y tế, khả năng

tiếp cận với các dịch vụ đô thị, các quan hệ xã hội,... từ đó kéo theo những biến đổi trong lối sống của người dân (Nguyễn Thị Thúy, 2015, tr 15).

Khu vực ven biển là một bộ phận đặc thù của miền Trung, một cộng đồng lãnh thổ - xã hội độc đáo, nơi cư trú của nhóm cư dân chủ yếu hoạt động ngư nghiệp với một lối sống đặc thù tương ứng. Từ cuối những năm 90 của thế kỷ trước đến nay, quá trình chuyển cư dành đất cho khu kinh tế Dung Quất đã tạo nên những biến đổi to lớn trong đời sống xã hội cư dân ven biển tỉnh Quảng Ngãi. Về phương diện xã hội, tái định cư đã có những tác động to lớn và làm thay đổi sâu sắc lối sống của người dân, nhất là nhóm thanh niên. Thanh niên - nhóm xã hội năng động, nhiệt huyết, dễ thích nghi, có nhu cầu việc làm cao và luôn có nhu cầu tiếp cận với cái mới. Với môi trường tái định cư mới, nhóm thanh niên buộc phải có những thay đổi về lối sống để có thể thích ứng được cơ hội và thách thức trong phát triển kinh tế, văn hoá, xã hội.

Sử dụng kết quả khảo sát 400 phiếu điều tra kết hợp với phỏng vấn sâu và thảo luận nhóm tại 5 xã của huyện Bình Sơn (gồm Bình Đông, Bình Thạnh, Bình Trị, Bình Thanh, Bình Hải) và xã Tịnh Hòa thuộc thành phố Quảng Ngãi, nghiên cứu này tập trung phân tích những tác động của tái định cư, nhất là sự biến đổi sinh kế hậu tái định cư đến lối sống thanh niên khu vực ven biển của huyện Bình Sơn, tỉnh Quảng Ngãi khi thực hiện dự án xây dựng khu kinh tế Dung Quất. Trong đó, lối sống sẽ được nghiên cứu thông qua các nhóm vấn đề thiết thực, trực tiếp liên quan tới cuộc sống của thanh niên, cũng là những vấn đề cần thiết mà cuộc sống đặt ra đối với họ trong quá trình thích ứng cuộc sống khi tái định cư ở địa phương.

2. Thực trạng lối sống của thanh niên khu vực ven biển khi tái định cư

2.1. Thanh niên trong thích ứng những đặc điểm văn hóa mới

Tái định cư đã tác động tới quá trình thích ứng văn hóa, lối sống của cư dân ven biển nói chung, thanh niên huyện Bình Sơn nói riêng. Trước hết, đó là sự thay đổi không gian sống truyền thống, người dân chuyển từ kết cấu làng xóm tương đối thuần nông, thuần ngư trước đây sang hình thức chung sống theo khu tái định cư kết cấu chia lô liền kề theo trục đường. Trước khi thực hiện các dự án tái định cư, mỗi cộng đồng cư trú sinh sống trong không gian làng tương đối khép kín. Hầu hết mỗi làng đều có các thiết chế văn hóa, không gian linh thiêng chung như Lăng Ông, Âm linh tự, Chùa... Sau khi các dự án tái định cư được triển khai đã làm thay đổi các công trình văn hóa chung này. Nếu như trước đây Lăng Ông ở vị trí xa khu dân cư hướng gần mặt nước thì ngày nay các công trình xây dựng đã đưa Lăng Ông liền kề với khu dân cư. Điều này ảnh hưởng tới sự tiếp nối, thực hành văn hóa truyền thống đồng thời làm thay đổi những quan niệm, hành xử trong lối sống của thanh niên trước những đặc thù văn hóa mới khi tái định cư.

Tái định cư ở huyện Bình Sơn, làm gia tăng quá trình giao thoa tiếp biến văn hóa giữa người dân Bình Sơn với những người dân từ khắp các vùng trong nước và từ nước ngoài tới xây dựng, làm việc tại khu kinh tế Dung Quất. Thanh niên ven biển sau tái định cư họ vừa tham gia sinh hoạt văn hóa chung với cộng đồng mới vừa duy trì sinh hoạt văn hóa với làng gốc, quê cũ. Như vậy, trước sự thay đổi của không gian sống thanh niên đã nhanh chóng thiết lập mối quan hệ giữa những láng giềng nơi ở mới. Nhờ đó nhanh chóng tạo nên tính cố kết, đoàn kết, tương trợ cộng đồng tại nơi tái định cư giữa những người dân địa phương với những người dân từ nơi khác đến.

Thích ứng nhanh với những đặc thù văn hóa mới là đặc điểm của nhóm thanh niên ở các cộng đồng trong đó có huyện Bình Sơn. Đặng Nguyên Anh, Vũ Tuấn Huy (2004) cho rằng, sự sành điệu trong giới trẻ không chỉ thể hiện qua việc hướng tới các tiện nghi vật chất như

thời trang, xe máy, điện thoại di động đời mới, mà đôi khi đó còn là sự trải nghiệm bản thân với những thang đo khác như biết hút thuốc, được nhiều bạn khác giới chú ý và có cảm tình,.. Những điều này đã chi phối không nhỏ tới sự phát triển lối sống thanh niên ngày nay và tới việc duy trì mối quan hệ của các nhóm thanh niên với nhau. Cũng bởi thích ứng nhanh nên trong tầng lớp thanh niên đã xuất hiện những trường hợp có lối sống lệch lạc, sống thiếu lý tưởng, xu hướng học đường giảm sút, giảm sút niềm tin, thiếu ý thức chấp hành pháp luật.

Cùng với quá trình tái định cư, đời sống vật chất và tinh thần của người dân được nâng lên rõ rệt, một số thanh niên xuất thân trong những gia đình có điều kiện kinh tế khá giả với những khoản tiền lớn khi được đền bù giải tỏa đã nảy sinh lối sống thực dụng, đua đòi, lãng phí với những biểu hiện tiêu cực: Lối sống hưởng thụ, lười lao động, rơi vào tệ nạn xã hội như đánh bài, cá độ, nghiện chất ma túy, mại dâm, sống lệ thuộc vào “thế giới ảo”, truy cập các trang web độc hại,... Trường hợp này cũng xảy ra với một số thanh niên trong các gia đình có điều kiện kinh tế khó khăn sau tái định cư, khi chưa thiết lập được sinh kế mới, chưa có nguồn thu ổn định. Lối sống này mới xuất hiện là mặt hạn chế không mong muốn thực hiện tái định cư, khi người dân chưa kịp thích ứng ngay với các tác động dồn dập của thời đại trong bối cảnh cuộc sống mới.

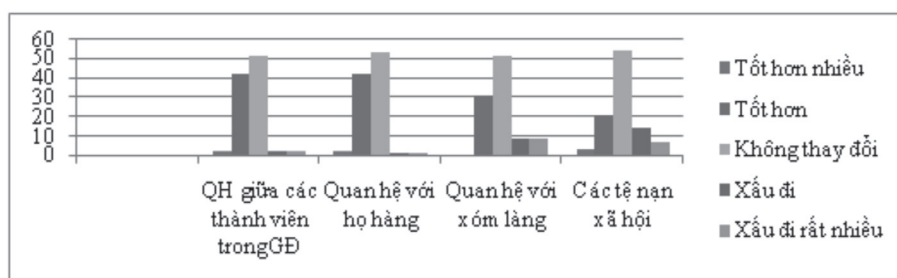
Như vậy, có thể thấy, tái định cư đã có những tác động đến các sinh hoạt văn hóa chung của thanh niên. Từ lối sống và các sinh hoạt văn hóa gắn liền với biển, với làng quê, tái định cư đã tạo nên những thay đổi lối sống của người dân cũng như nhóm thanh niên nơi đây. Các hoạt động văn hóa chung mới xuất hiện làm thay đổi lối sống của thanh niên ven biển huyện Bình Sơn, tỉnh Quảng Ngãi.

2.2. Thanh niên trong quan hệ gia đình, xã hội

Tái định cư còn có những ảnh hưởng gây nên sự biến đổi trong quan hệ gia đình và xã hội của thanh niên. Kết quả khảo sát cho thấy, nhìn chung người dân ghi nhận sự tốt lên của các mối quan hệ trong gia đình và xã hội dưới tác động của tái định cư. Trong đó, 2,3% cho rằng các mối quan hệ giữa các thành viên trong gia đình tốt lên nhiều; 41,8% cho rằng mối quan hệ giữa các thành viên trong gia đình tốt lên; 52,0% cho rằng mối quan hệ giữa các thành viên trong gia đình không thay đổi; chỉ có 2,0% cho rằng tái định cư làm cho quan hệ giữa các thành viên trong gia đình xấu đi; và 1,9% cho rằng mối quan hệ giữa các thành viên trong gia đình xấu đi rất nhiều do tái định cư. Như vậy, số liệu khảo sát cho thấy, tuy có một bộ phận cho rằng các mối quan hệ trong gia đình xấu đi do sự tác động của tái định cư nhưng nhìn chung đa số người trả lời ghi nhận sự tốt lên của các mối quan hệ giữa các thành viên trong gia đình.

Biểu đồ 1. Đánh giá của người dân về quan hệ gia đình, xã hội sau tái định cư

DVT: %

Nguồn: Đinh Như Hoài (2020)

Một trong những biểu hiện rõ nét của sự biến đổi trong quan hệ gia đình đó là trong quan hệ hôn nhân. Đây chính là sự thay đổi về không gian địa lý, đối tượng của sự lựa chọn hôn nhân. Dưới tác động của di cư và tái định cư phục vụ cho việc xây dựng khu kinh tế Dung Quất, không gian kết hôn có sự mở rộng thể hiện sự thay đổi trong lối sống của bộ phận thanh niên nơi đây. Trước đây, việc lựa chọn bạn đời của nam, nữ thanh niên chỉ diễn ra bó hẹp trong phạm vi làng xã, hiện nay đã mở rộng ra các đối tượng ở tỉnh khác, vùng khác và quốc gia khác, là những công nhân hay các chuyên gia kỹ thuật người nước ngoài và người nơi khác về làm việc ở các công ty trong khu kinh tế Dung Quất *"Trước đây, chủ yếu người trong làng kết hôn với nhau. Từ khi có dự án đến nay, nhiều phụ nữ lấy công nhân xây dựng các dự án trong khu kinh tế Dung Quất"* (PVS, nữ, 42 tuổi, Bình Sơn, Quảng Ngãi). Như vậy, ý nghĩa của hôn nhân đã và vẫn đang dần biến đổi theo xu hướng chú ý hơn tới cá nhân và không bó hẹp trong phạm vi của những mối quan hệ phụ thuộc định sẵn, mà chuyển sang sự tự do, tự chủ trong lựa chọn. Điều này có thể mang tới hạnh phúc bền vững cũng có thể mang tới rủi ro cao hơn trong hôn nhân. Ngoài ra, kết quả khảo sát cho thấy tiêu chuẩn chọn bạn đời hiện nay của thanh niên địa phương cũng có thay đổi nhất định so với trước khi tái định cư: tiêu chuẩn quan trọng nhất là có việc làm (72%), tiếp sau là có tình yêu (61%).

Cùng với các hoạt động xây dựng nhà máy, công trình ở khu kinh tế Dung Quất là sự xuất hiện của rất nhiều công nhân, chuyên gia mà chủ yếu là nam giới. Một thực tế tồn tại nơi đây là những cô gái mới lớn nhanh chóng bị lực lượng công nhân nam tiếp cận, tìm hiểu yêu đương và kết hôn. Khi kết hôn với những người phụ nữ ở địa phương, người công nhân có chỗ ở, có người chăm sóc và có con. Tuy nhiên, khi công trình kết thúc thì cũng có một bộ phận trong số những người này dời đi tạo nên một loại hình gia đình mới tại các khu tái định cư là gia đình mẹ đơn thân. *"Họ vẫn tìm hiểu rồi tổ chức lễ cưới, nhưng sau này khi công trình xong rồi nhưng ông chồng đó cũng đi luôn. Lúc này mới biết những người tham gia đám cưới là giả gia đình nhà trai..."* (TLN, nữ, Bình Sơn, Quảng Ngãi).

Trong gia đình, các thành viên gắn bó với nhau bởi mối quan hệ hôn nhân, mối quan hệ huyết thống và phân công lao động gắn với sinh kế chung của hộ gia đình. Trước khi tái định cư, nguồn lực gia đình được huy động một cách triệt để, hiệu quả nhằm tạo thu nhập cho gia đình bằng cách người chồng đi biển đánh bắt hải sản, người vợ ở nhà làm việc nhà, chăm sóc con cái, người cao tuổi trong gia đình,... kết hợp với sản xuất nông nghiệp tạo thêm thu nhập cho gia đình. Khi được hỏi về nghề nghiệp trước khi tái định cư, trong số 400 người tham gia khảo sát, chiếm tỷ lệ cao nhất với 37,0% (148 người) cho biết trước khi tái định cư công việc chính của họ là làm nông nghiệp. Tiếp đến, 33,8% cho biết đánh bắt thủy sản là công việc chính của mình trước khi thu hồi đất; 19 người chiếm 4,8% cho biết trước khi thu hồi đất công việc chính của mình là nuôi trồng thủy sản. Đặc biệt, có 49 người chiếm 12,3% trong tổng số những người tham gia trả lời cho biết công việc chính của mình là làm nội trợ và 11 người chiếm 2,8% cho biết hiện nay mình đang thất nghiệp, không làm gì. Đây là đặc trưng sinh kế của người dân trong các khu tái định cư trước khi thu hồi đất. Trong các gia đình có nam giới đi biển hoặc đi làm ăn xa, phụ nữ thường ở nhà để làm nội trợ, chăm sóc dạy dỗ con cái và quán xuyến công việc trong gia đình.

Thu hồi đất và tái định cư đã tạo nên những biến động lớn về nghề nghiệp của người dân. Kết quả khảo sát cho thấy, sau khi tái định cư số lượng lao động làm việc trong khu vực nông, ngư nghiệp có xu hướng giảm. Thay vào đó, số lượng lao động trong khu vực buôn bán dịch vụ và làm thuê có xu hướng tăng lên. Nông dân là bộ phận người dân bị tái định cư thu hồi đất nhiều nhất bởi lẽ họ có đất sản xuất cùng với diện tích nhà ở và diện tích vườn rộng. Sau khi thu hồi đất, người dân không còn đất nông nghiệp để sản xuất nên chỉ còn 89 người

chiếm 22,3% cho biết nghề nghiệp của mình là làm nông nghiệp. Thực tế, trong số 22,3% người này có những người đã bị thu hồi toàn bộ diện tích đất nông nghiệp nên họ không thể tham gia sản xuất nông nghiệp nhưng trong suy nghĩ và nhận thức của họ thì nông nghiệp vẫn là nghề nghiệp chính.

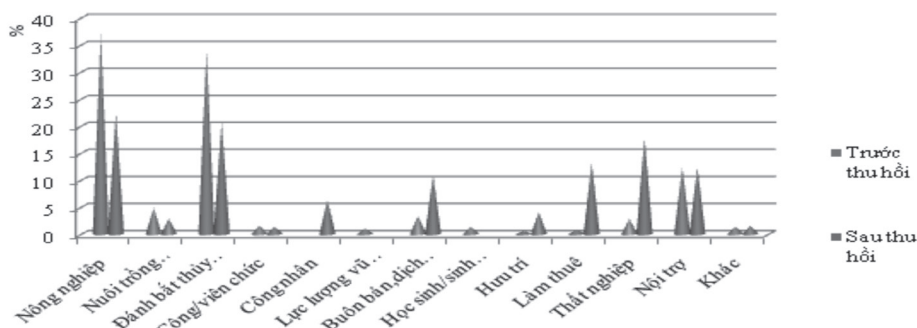
So với nhóm nông dân thì diện tích đất nông nghiệp của nhóm ngư dân bị thu hồi ít hơn do ngư dân thường ở sát biển, diện tích nhà ở và sân vườn nhỏ hẹp do nhà sát nhà. Họ thường không có vườn và không có đất nông nghiệp. Tuy nhiên, tái định cư đã làm nơi ở của họ xa bến cảng, bến cá, diện tích nuôi trồng thủy sản bị thu hẹp nên tỉ lệ người dân tham gia vào nuôi trồng và đánh bắt thủy sản ngày càng giảm sút. Sau tái định cư, chỉ còn 11 người, chiếm 2,8% cho biết nghề nghiệp chính của mình là nuôi trồng thủy sản và 82 người, chiếm 20,5% cho biết nghề nghiệp của mình là đánh bắt thủy sản.

Ngược lại, ở nhóm buôn bán dịch vụ đã có sự gia tăng từ 3,3% trước khi thu hồi lên 10,8% sau khi thu hồi và nhóm làm thuê tăng từ 0,8% trước khi thu hồi lên 13,0% sau khi thu hồi đất. Việc nhà nước thu hồi đất, tái định cư để phục vụ cho xây dựng khu kinh tế Dung Quất đã làm cho người dân mất tư liệu sản xuất nông nghiệp và ngư nghiệp. Một bộ phận trong số này đã có sự chuyển giao sang buôn bán, dịch vụ. Bên cạnh đó, do có tiền đền bù nên các hoạt động buôn bán, dịch vụ cũng phát triển hơn. Một bộ phận không còn tư liệu sản xuất chuyển sang đi làm thuê sau khi thu hồi đất. Một bộ phận khác với 6,3% lựa chọn đi làm công nhân cho các công ty trong khu kinh tế. Bên cạnh những người có sự chuyển đổi về nghề nghiệp, đáng lưu ý ở đây là sự gia tăng đáng kể số lượng người thất nghiệp từ 2,8% trước khi thu hồi đất lên 17,8% sau khi thu hồi đất. Nhóm đối tượng này thường là những người nhiều tuổi, sức khỏe hạn chế và không có kỹ năng nghề nên khó có thể tìm được những công việc khác sau khi nhà nước thu hồi đất và tái định cư.

Về định hướng sinh kế của con cái, tất cả các hộ gia đình trong các khu tái định cư đặc biệt là những cặp vợ chồng trẻ đều có mong muốn dồn mọi ưu tiên cho việc học của con. Có thể nói đây là sự thay đổi lớn trong nhận thức của người dân sau tái định cư “đầu tư cho con cái học, không đủ tiền thì vay cho con học, không có dạy nghề cũ của cha mẹ vì cực lắm, mong muốn con có được công việc ổn định trong nhà nước và trong khu công nghiệp” (PVS, nữ, 30 tuổi, nội trợ, Bình Sơn, Quảng Ngãi).

Như vậy, cùng với sự phát triển kinh tế xã hội trong tái định cư thì có sự thay đổi vai trò của phụ nữ nói chung, nữ thanh niên nói riêng. Phụ nữ ngày càng tăng lên trong việc theo học đại học, tham gia các hoạt động xã hội, tham gia vào lực lượng lao động xã hội, vào đội ngũ tri thức. Giới trẻ trong đó có phụ nữ đã có tiếng nói, được lắng nghe và được tôn trọng ở mức độ nhất định trong gia đình và cộng đồng.

Biểu đồ 2. Nghề nghiệp trước và sau khi thu hồi đất

Nguồn: Đình Như Hoài (2020)

2.3. Trong quan niệm về giá trị, văn hóa

Tái định cư tạo nên những chuyển biến và giao thoa văn hóa giữa người dân bản địa với những người di cư từ nơi khác đến. Chính điều đó đã phần nào làm phá vỡ không gian truyền thống nơi đây. Sự phát triển của khu kinh tế Dung Quất với các dự án đã kéo theo một lực lượng lớn lao động trong và ngoài nước đến Bình Sơn. Huyện Bình Sơn như đại công trường với những xáo trộn, sắp xếp. Quá trình ấy dẫn tới những biến đổi trong nếp sống, lối sống của người dân tái định cư nhất là đối với thế hệ trẻ, đối với thanh niên vì được sống và lớn lên trong sự đan xen của những giá trị truyền thống và hiện đại. Kết quả khảo sát cho thấy, nhìn chung người dân ghi nhận sự thay đổi trong lối sống, quan niệm và phong tục tập quán dưới tác động của tái định cư. Trong đó, tỷ lệ thanh niên ghi nhận sự thay đổi của các yếu tố về lối sống, quan niệm, phong tục cao hơn hẳn so với tổng chung của người trả lời. Cụ thể, 33,98% số thanh niên tham gia khảo sát cho rằng vai trò của người già đã có sự thay đổi dưới tác động của tái định cư. Trong khi đó, chiếm tỷ lệ 26,25% trong tổng số những người tham gia trả lời cho rằng do tác động của tái định cư đã làm thay đổi vai trò của người già trong gia đình.

Đánh giá về kết cấu bài trí trong ngôi nhà dưới tác động của tái định cư, 72,82% thanh niên tham gia khảo sát cho rằng tái định cư có ảnh hưởng đến kết cấu bài trí trong ngôi nhà của người dân trong khu tái định cư. Trong khi đó, 69,75% trong tổng số những người tham gia khảo sát cho rằng kết cấu bài trí trong ngôi nhà có sự thay đổi dưới tác động của tái định cư. Đây cũng là một điều dễ hiểu bởi lẽ khi tái định cư người dân sẽ được cấp diện tích đất được chia lô theo quy định, có tiền đền bù nên sẽ mua sắm thêm các vật dụng và thay đổi lại cách bài trí trong gia đình tại nơi ở mới.

Khi được hỏi về các nghi lễ trong hôn nhân, chiếm tỷ lệ 39,81% trong số những thanh niên tham gia khảo sát cho rằng tái định cư đã tác động và làm thay đổi các nghi lễ trong hôn nhân. Con số này cao hơn so với 30,25% người trả lời cho biết các nghi lễ trong hôn nhân cũng có sự thay đổi khi tái định cư. Đặc biệt, 46,25% người trả lời cho rằng quan niệm về kết hôn, ly hôn đã có sự khác biệt giữa trước và sau tái định cư. Trong đó, 59,22% người trả lời ở nhóm đối tượng khảo sát là thanh niên cũng thường nhận sự thay đổi của các quan niệm về kết hôn, ly hôn từ khi có tái định cư. Do tác động của tái định cư, người dân có cái nhìn cởi mở hơn trong việc kết hôn cũng như ly hôn. Một thực tế đang diễn ra ở nơi đây là số vụ ly hôn có xu hướng tăng lên sau tái định cư. Tỷ lệ kết hôn vì có thai trước hôn nhân ngày càng tăng, tỉ lệ nạo phá thai ngoài ý muốn trong giới trẻ xuất hiện và gia tăng. Những cuộc tình ngoài vợ chồng gia tăng đó có thể là do sự phát triển các quán nhậu, quán bia ôm, dịch vụ mại dâm bất hợp pháp; cũng có thể do dịp sống tương đối thuận nhất trước đây bị thay đổi, *"Chị hai lần đăng ký kết hôn và bỏ cùng một ông chồng. Vì từ ngày có mấy quán bia ôm. Ông ăn rồi bia ôm gái gú, nhậu nhẹt có lo gì cho vợ con đâu"* (PVS, nữ, 38 tuổi, buôn bán nhỏ, Bình Sơn, Quảng Ngãi). Từ đó làm lung lay nếp sống truyền thống, gia tăng tỷ lệ ly hôn, trộm cắp vặt và lối sống hưởng thụ, gia tăng rủi ro và bất bình đẳng xã hội

Ngoài ra, tuy chiếm tỷ lệ không cao nhưng cũng có một bộ phận thừa nhận tái định cư có ảnh hưởng đến các tập tục khác như sự thay đổi trong tập tục tang ma với 25,24% ở nhóm thanh niên và 19,25% trong số những người trả lời nói chung. Bên cạnh đó, 35,92% trong nhóm thanh niên và 21,75% người trả lời nói chung cũng ghi nhận sự thay đổi kiêng kỵ trong sinh nở dưới tác động của tái định cư. Trong mối quan hệ ứng xử cộng đồng làng, hệ giá trị chuẩn mực của xã hội thông qua dư luận đã được nhìn nhận một cách thoải mái hơn. Một

mặt, điều này thể hiện tính nhân văn sâu sắc khi nó tôn trọng tự do và những ứng xử thể hiện cá tính cá nhân, cá tính nhóm xuất hiện lối sống mới, phóng khoáng hơn.

Bên cạnh việc duy trì và bảo tồn những khuôn mẫu ứng xử đậm nét truyền thống với việc đề cao tình làng nghĩa xóm, sự đoàn kết và thuận nhất trong gia đình, hiện nay cộng đồng cũng đang hướng tới một giá trị văn hóa mới hơn so với trước đây. Điều này đã chi phối sự biến đổi trong lối sống. Một vài lối sống lợi ích cá nhân được đề cao, theo đó lối sống tự lập, dám nghĩ dám làm chính là sự thể hiện tính tự chủ của mỗi cá nhân.

Bảng 1. Những thay đổi về lối sống, quan niệm, phong tục tập quán do tái định cư

Đơn vị: %

	Có		Không	
	Chung	Thanh niên	Chung	Thanh niên
Vai trò của người già	26,25	33,98	73,75	66,02
Kết cấu bài trí trong ngôi nhà	69,75	72,82	30,25	27,18
Kiêng kỵ trong sinh nở	21,75	35,92	78,25	64,08
Tập tục trong tang ma	19,25	25,24	80,75	74,76
Nghi lễ trong hôn nhân	30,25	39,81	69,75	60,19
Quan niệm về kết hôn, ly hôn	46,25	59,22	53,75	40,78
Điều khác	22	41,74	78	58,26

Nguồn: Xử lý số liệu điều tra của đề tài

3. Kết luận

Thu hồi đất, giải tỏa đền bù và tái định cư là điều không thể tránh khỏi trong quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa và phát triển kinh tế xã hội. Huyện Bình Sơn, tỉnh Quảng Ngãi là một minh chứng cho những tác động của tái định cư lên đời sống của người dân trong đó có lối sống của bộ phận thanh niên - một bộ phận xã hội rất nhạy cảm với những sự thay đổi và luôn có nhu cầu tìm tòi cái mới, cái lạ. Tái định cư làm biến đổi sinh kế, văn hóa, xã hội từ đó tác động đến lối sống của người dân nói chung, của bộ phận thanh niên nói riêng. Các quan niệm, hành vi, lối sống của thanh niên tại nơi tái định cư đã có nhiều thay đổi so với khi ở làng cũ. Cùng với những giá trị cũ, nhiều vấn đề mới xuất hiện đã tác động và làm thay đổi trong quan niệm giá trị của thanh niên về mọi mặt của đời sống xã hội, gia đình.... Sự thay đổi ấy đem lại cả mặt tích cực và hạn chế đối với cuộc sống hiện nay của cộng đồng và của thanh niên. Đó là cơ hội để thanh niên có điều kiện sống tốt hơn, sức khỏe tốt hơn, nhiều cơ hội học tập hơn, việc làm phong phú hơn, nhiều cơ hội để phát triển bản thân và hội nhập quốc tế. Tuy nhiên, đó cũng là thách thức có thể nảy sinh những hạn chế trong lối sống làm xói mòn giá trị truyền thống tốt đẹp, làm gia tăng tệ nạn xã hội.

Trong các chính sách tạo việc làm, đào tạo nghề khi tái định cư thì thanh niên cần phải được ưu tiên hàng đầu. Đổi mới thường xuyên các chương trình giáo dục đạo đức lối sống trong nhà trường sao cho các chương trình học trở nên hấp dẫn, sinh động và học sinh có thể vận dụng kiến thức đã học vào thực tế cuộc sống. Tuyên truyền lối sống đạo đức cho thanh thiếu niên cần chú trọng trong việc đưa ra các điển hình tích cực giúp họ nâng cao nhận thức về các nguyên tắc chuẩn mực đạo đức, xã hội, cách giải quyết các tình huống hợp lý và có các

trải nghiệm thực tế góp phần rèn luyện kỹ năng sống hiện đại song vẫn duy trì và phát huy những bản sắc văn hóa truyền thống tốt đẹp.

Tài liệu tham khảo

Bùi Xuân Đính, Phạm Như Hồ. (1996). *Báo cáo điều tra khảo sát những vấn đề khảo cổ và thực trạng kinh tế - xã hội, phong tục tập quán phục vụ di dân tại huyện Bình Sơn, tỉnh Quảng Ngãi*. Trung tâm nghiên cứu và tư vấn về phát triển, Hà Nội.

Đặng Nguyên Anh, Vũ Tuấn Huy. (2004). *Thanh niên như một nhóm nhân khẩu-xã hội: Đặc trưng, vấn đề và triển vọng*. Báo cáo đề tài tiềm lực năm 2004, Viện Xã hội học.

Đào Thị Trang. (2017). *Tư tưởng Hồ Chí Minh về lối sống với việc định hướng xây dựng lối sống cho sinh viên Việt Nam hiện nay*. Tạp chí Giáo dục. Số tháng 6.

Lê Thị Hoài. (2019). *Các yếu tố tác động đến lối sống của thanh niên và một số biện pháp nhằm giáo dục lối sống cho thanh niên Việt nam hiện nay*. *Tạp chí giáo dục*, số đặc biệt tháng 7.

Nguyễn Thị Thúy. (2015). *Thực trạng đời sống người dân sau tái định cư*. Luận văn thạc sĩ ngành Xã hội học. Đại học Quốc gia Hà Nội, trường Đại học Khoa học xã hội và nhân văn.

Phạm Hồng Tung. (2011). *Thanh niên và lối sống của thanh niên Việt Nam trong quá trình đổi mới và hội nhập quốc tế*. Nxb Chính trị Quốc Gia, Hà Nội.

Võ Kim Cương. (2007). *Tái định cư – Quá trình tất yếu để ổn định phát triển*. *Tạp chí Bất động sản & Nhà đất Việt Nam*, 40.